

Lipták Katalin

Hat ábra – hat megállapítás – az Észak-magyarországi régió leghátrányosabb helyzetű (LHH) kistérségeinek munkaerő-piaci helyzete¹

A cikkben megfogalmazott és adatokkal igazolt hat megállapítás:

1. Magyarország megyéi között Borsod-Abaúj-Zemplén megye kistérségeinek munkanélküliségi adatai mindvégig kiemelkednek, míg Nógrád megye a közepes, Heves megye pedig a kedvezőbb helyzetű megyék közé tartozik.
2. A kistérségek foglalkoztatottsági és a munkanélküliségi mutatói által együttesen jelzett munkaerő-piaci pozíciók szerint az LHH térségek nem rajzolnak ki homogén, egyértelműen a legrosszabb munkaerő-piaci pozícióval jellemezhető csoportot.
3. Az Észak-alföldi és az Észak-magyarországi régió LHH kistérségei azonban egyértelműen a legkedvezőtlenebb helyzetű halmazban maradnak.
4. Miközben országos szinten 1994-től elindult a munkanélküliség csökkenése, az Észak-magyarországi LHH kistérségek ebből a folyamatból kimaradtak. A regionális LHH-s trendektől eltérő pályán mozog azonban a Hevesi kistérség.
5. Az Észak-magyarországi régión belül a foglalkoztatottság mutatói közel hasonlóan, jellemzően lefelé futóan alakultak, kivételt képeznek azonban az Ózdi, Sárospataki, Bátorfyerenyei és Hevesi kistérségek.
6. Az alacsony foglalkoztatottság és magas munkanélküliség mögött a kistérségek alacsony HDI értékekkel jelzett kedvezőtlen humán erőforrás helyzete áll.

Kulcsszavak: regionális foglalkoztatás, munkanélküliség
JEL-KÓD: R23

Bevezetés

Elemzésemben az Észak-magyarországi régió leghátrányosabb helyzetű (LHH) kistérségei munkaerő-piaci helyzetének néhány sajátosságát mutatom be. Az elemzés alapját a kistérségek foglalkoztatottsági és munkanélküliségi statisztikai adatai képezik.

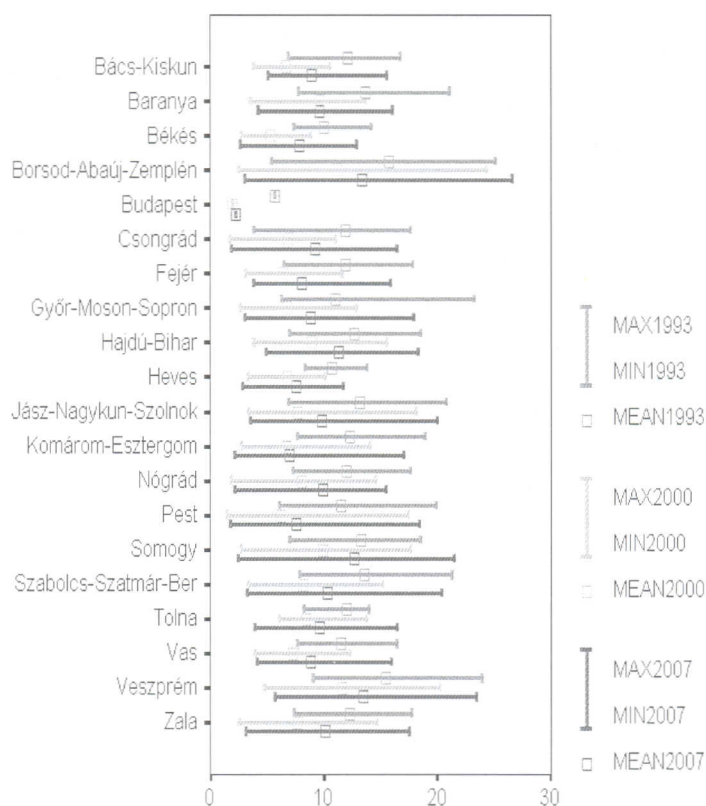
Az Észak-magyarországi régió 28 kistérségéből 12 minősül LHH kistérségnek. Az LHH kistérségek lehatárolásában a foglalkoztatottság és a munkanélküliség mutatói kulcsfontosságú szerepet játszottak. Így nem meglepő, hogy ezeket a kistérségeket kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzet jellemzi, ám az LHH-s kistérségek csoportján belül is vannak fokozatok. A csoporton belüli eltérések egyben a kistérségek számára követendő foglalkoztatási stratégiákat, abból következő feladatokat és eszközöket is befolyásolják. A munkanélküliség csúcspontját jelentő 1993, a legfrissebb 2009 és 2007 (a jelenlegi válság előtt utolsó év), valamint a közbenső 2000-es év foglalkoztatottsági és munkanélküliségi adatait viszonylag egyszerű statisztikai módszerekkel elemezve az alábbi megállapítások tehetők:

¹ Kutatásaimat a Közösen a Jövő Munkahelyeiért Alapítvány támogatja

1. Magyarország megyéi között Borsod-Abaúj-Zemplén megye kistérségeinek munkanélküliségi adatai mindvégig kiemelkednek, míg Nógrád megye a közepes, Heves megye pedig a kedvezőbb helyzetű megyék közé tartozik.

A megyéken belüli kistérségekben a munkanélküliségi ráták terjedelmét (minimuma, maximuma és átlaga) vizsgálva az egyes években elmondható, hogy 2007-ben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a legmagasabb a kistérségi munkanélküliség országos relációban. Az Abaúj-Hegyközi (26,57%), a Bodrogi (24,01%) és Encsi (24,84%) kistérségeket érintette a legerősebben.

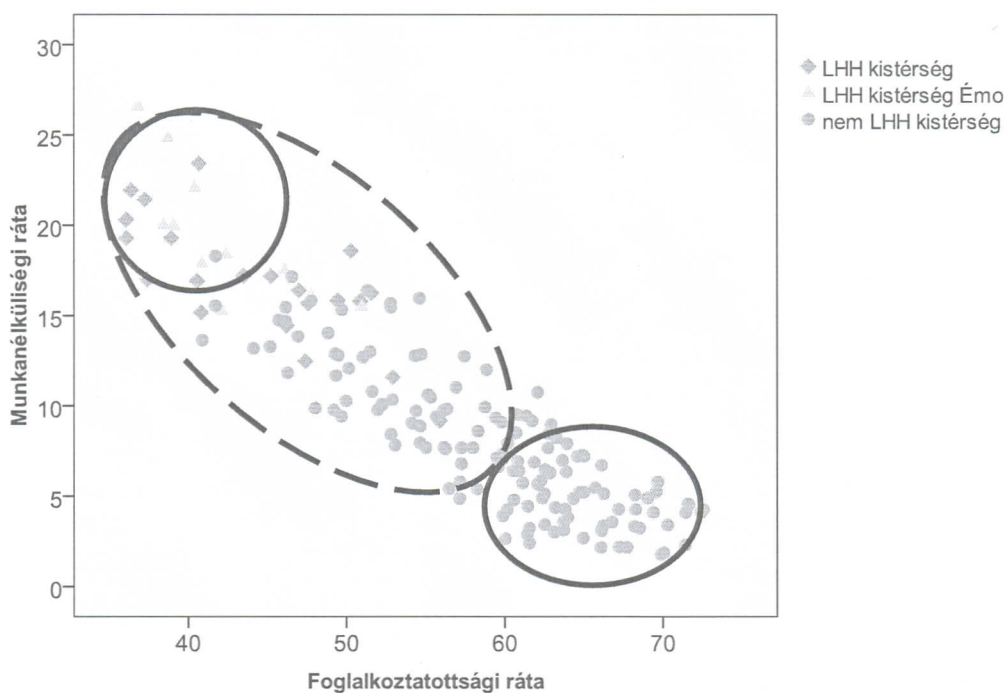
Az 1. sz. ábrán a mindenkor legmagasabb minimum értéket és a legmagasabb maximum értéket bejelölve látható, hogy a legtöbb megye és a hozzájuk tartozó kistérség a kettő határ között mozgott. A mindenkor legmagasabb minimummal és a legmagasabb maximummal is Borsod-Abaúj-Zemplén megye rendelkezik. Heves megye adatai jónak mondhatóak országos relációban, Nógrád megye már rosszabb tendenciát ír le. A megyék és kistérségek munkanélküliségi adatainál az évek közötti eltéréseket is megfigyelhetjük. 2007 évre a legtöbb megyében csökkent a munkanélküliség maximuma, kivéve Borsod-Abaúj-Zemplén megyét és a kistérségeket.

1. ábra: Munkanélküliségi ráta (%) terjedelme kistérségi szinten
 Forrás: Saját szerkesztés

2. A kistérségek foglalkoztatottsági és a munkanélküliségi mutatói által együttesen jelzett munkaerő-piaci pozíciók szerint az LHH térségek nem rajzolnak ki homogén, egyértelműen a legrosszabb munkaerő-piaci pozícióval jellemezhető csoportot.

A munkanélküliségi és a foglalkoztatottsági ráták 2007 évi alakulását ugyanazon koordináta rendszerben ábrázolva (2. ábra) elmondható, hogy a kistérség többsége közepes foglalkoztatottsági rátával és közepes munkanélküliségi rátával rendelkezik. Kedvezőtlen munkaerőpiaci pozícióival kitűnik azonban az LHH kistérségek pozíciója. Az Észak-magyarországi régió 12 LHH kistérsége közül az Abaúj-Hegyközi, Encsi, Edelényi, Szikszói, Bodrogközi kistérségeket egy körbe lehet foglalni az ábrán, ugyanakkor a többi régióbeli kistérség egy másik csoportot képez, ahol már helyet kapnak a nem LHH kistérségek is. A nem LHH kistérségek és LHH kistérségek „keverednek” a középmezőnyben. A legjobb pozícióval – a magas foglalkoztatottsággal és alacsony munkanélküliséggel – rendelkező kistérségek közül a Budapesti, Budaörsi, Váci, Gödöllői, Móri, Mosonmagyaróvári rendelkezett. Az LHH kistérségek esetében nem lehet egységesen kidolgozott foglalkoztatás javítási eszközöket alkalmazni, ugyanis a kistérségek nem rendelkeznek azonos jellemzőkkel.

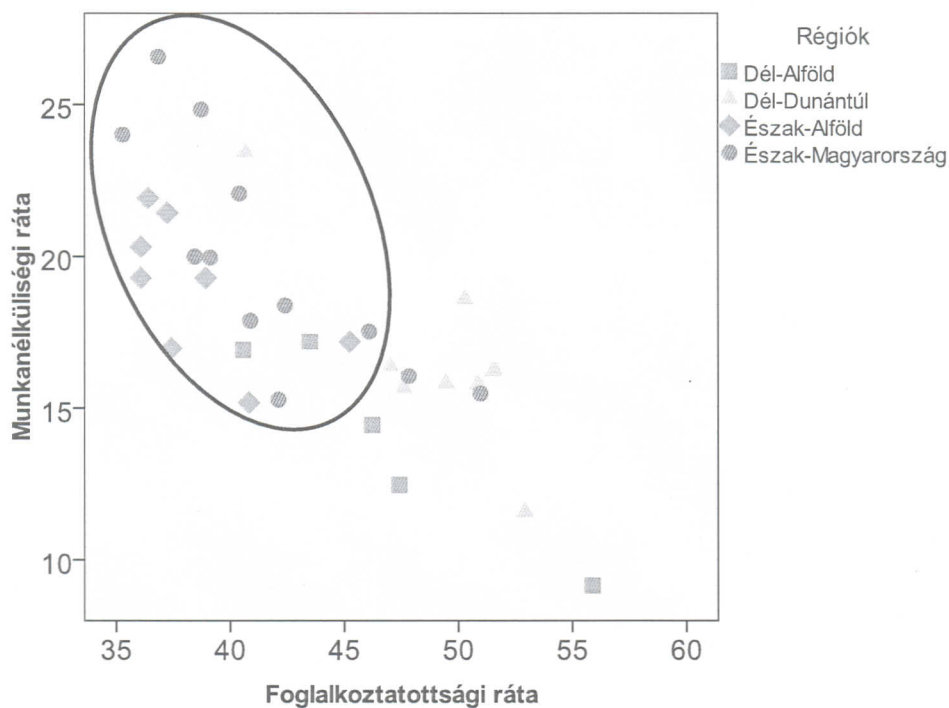

2. ábra: A kistérségek munkanélküliségi-foglalkoztatottsági pozíciója (2007)

Forrás: Saját szerkesztés

3. Az Észak-alföldi és az Észak-magyarországi régió LHH kistérségei azonban egyértelműen a legkedvezőtlenebb helyzetű halmazban maradnak.

A magyarországi LHH kistérségek foglalkoztatottsági és munkanélküliségi rátájának régiónkénti elhelyezkedését tekintve (3. ábra) az Észak-magyarországi régió kistérségeiben volt a legrosszabb a munkaerő-piaci helyzet, hasonlóan magas munkanélküliségi és alacsony foglalkoztatottsági rátával rendelkezett az Észak-alföldi régió LHH kistérségeihez. A Dél-dunántúli és a Dél-alföldi régióban szintén található néhány LHH kistérség, de ezek foglalkoztatási helyzete kedvezőbb képet mutatott.

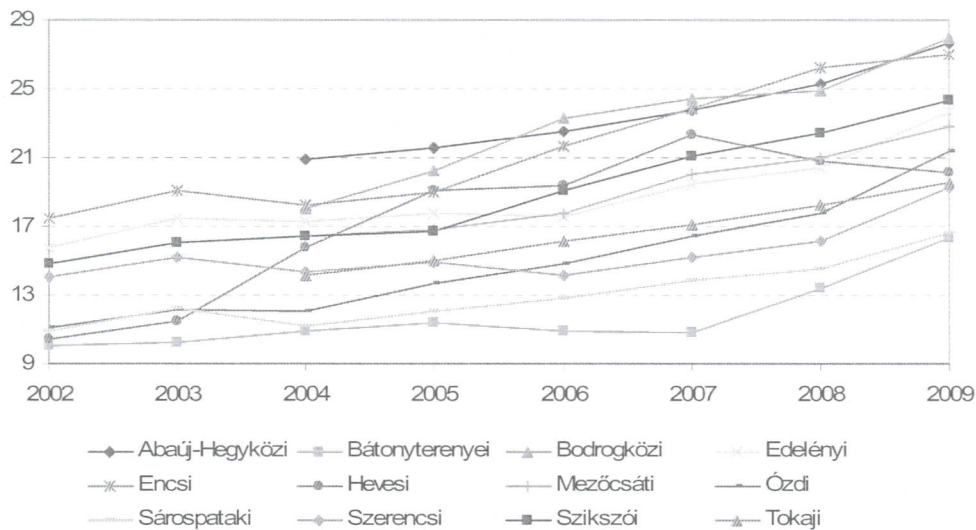
3. ábra: Magyarország LHH kistérségeinek munkanélküliségi-foglalkoztatottsági pozíciója (2007)*

Forrás: Saját szerkesztés

* Jelmagyarázat a kistérségek nevéhez: 1 – Abaúj-Hegyközi, 2 – Encsi, 3 – Bodroghközi, 4 – Sellyei, 5 – Szikszói, 6 – Vásárosnaményi, 7 – Fehérgyarmati

4. Miközben országos szinten 1994-től elindult a munkanélküliség csökkenése, az Észak-magyarországi LHH kistérségek ebből a folyamatból kimaradtak. A regionális LHH-s trendektől eltérő pályán mozog azonban a Hevesi kistérség.

Az alábbiakban kizárólag az Észak-magyarországi régió 12 LHH kistérségének foglalkoztatottsági és munkanélküliségi adatait vizsgáltam meg. A munkanélküliségi ráta esetében (4. ábra) az összes kistérségben enyhe mértékű egyenletes növekedés figyelhető meg. (Néhány kistérség esetében nem állt rendelkezésre adat 2002. és 2003. évre, ennek oka a törvényi változás és a kistérségek számának növekedése). A legmagasabb munkanélküliségi rátával a Bodroghközi kistérség rendelkezett 2009-ben, az Encsi és a Szikszói kistérségben is súlyos probléma a magas munkanélküliségi ráta. „Az Észak-magyarországi régió elmaradott térségeiben tehát a legnagyobb problémát a tömeges és mélyülő „munkán kívülség” (munkanélküliség + magas inaktivitás), a kielégítetlen belső szükségletek, leépülő szolgáltatások, a pusztuló természeti és kulturális értékek, valamint a növekvő elszigetelődés és mindezek nyomán a képzett fiatalok körében folytatódó elvándorlás, a koncentrárlódó szegénység és az emiatt erősödő konfliktusok okozzák.” (G. Fekete 2006, 63.)

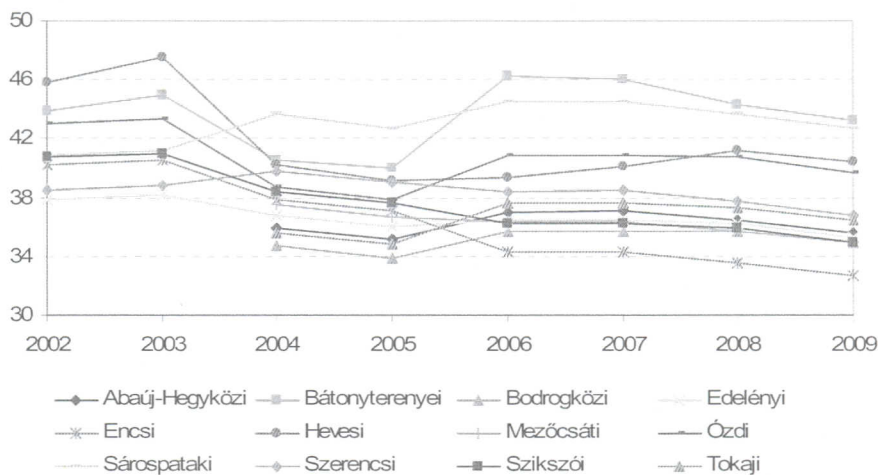
4. ábra: Munkanélküliségi ráta (%) az LHH kistérségekben 2002-2009

Forrás: Saját szerkesztés

5. Az Észak-magyarországi régió belül a foglalkoztatottság mutatói közel hasonlóan, jellemzően lefelé futóan alakultak, kivételt képeznek azonban az Ózdi, Sárospataki, Bátorterenyei és Hevesi kistérségek.

A foglalkoztatottsági ráta alakulása eltérő képet mutat (5. ábra), mint a munkanélküliségi. 2002-2004 között hirtelen csökkent a foglalkoztatás majdnem minden kistérség esetében. A Bátorterenyei és a Sárospataki kistérségnél 2005-től enyhe növekedés látható, ami ismét visszaesést mutatott 2006-tól. 2004-2005 között a kistérségek foglalkoztatottsági rátája tömörült, az értékek 34 és 40% között mozogtak. Azt követően pedig minden kistérségben egyenletesen csökkent a foglalkoztatottság, ez jelentős probléma az egyébként is súlyos helyzetben lévő kistérségek esetében. Az LHH kistérségek a foglalkoztatás növelésére több alternatíva közül is

választhatnak, de egyik sem jelent végső megoldást. Az atipikus foglalkoztatás és a közfoglalkoztatás jelenthetne esetlegesen kiutat a kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzetből, ehhez viszont szükséges egy helyzetfelmérés, hogy mik is a tényleges erősségei és fejleszthető pontjai az egyes kistérségeknek.

5. ábra: Foglalkoztatottsági ráta (%) az LHH kistérségekben 2002-2009

Forrás: Saját szerkesztés

6. Az alacsony foglalkoztatottság és magas munkanélküliség mögött a kistérségek alacsony HDI értékekkel jelzett kedvezőtlen humán erőforrás helyzete áll.

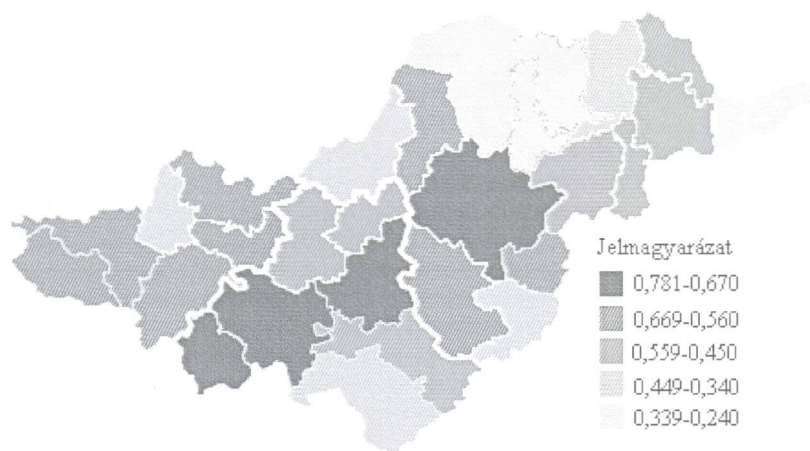
Az LHH kistérségek kedvezőtlen pozícióját mutatja a HDI mutató (humán fejlettségi index) 2007-re kiszámított értéke is. (A számítás módszertanát egy korábbi tanulmányban (Lipták, 2009) ismerttettem.)

A legmagasabb értékkel rendelkezett az Egri kistérség (0,781) míg a legalacsonyabbal a Bodrogeközi kistérség (0,242). A többi kistérség ezen értékek között szóródik. Az első három helyen a heves megyei kistérségek állnak (Egri, Gyöngyösi és Hatvani kistérségek), őket követi a Miskolci kistérség, majd többségében a Nógrád megyei kistérségek (Balassagyarmati, Salgótarjáni, Rétsági, Pásztói, Bátorfyerenyi kistérségek) jönnek és csak ezután a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kistérségek (Sátoraljaújhelyi, Sárospataki, Szerencsi, Tokaji, Ózdi, Mezöcsáti kistérségek).

A megyeszékhelyeket tartalmazó kistérségek a megyén belüli kistérségekhez képest vezető helyet foglalnak el, ami teljesen érthető, hiszen a megyeszékhelyek fejlettebbnek, gazdaságilag stabilabbnak tekinthető, mint a többi település.

A régióon belül a HDI értékeket három csoportra osztottam arányosan:

- Magas HDI értékkel rendelkeznek az alábbi kistérségek (0,781-0,600 érték): Egri, Gyöngyösi, Hatvani, Miskolci, Balassagyarmati, Salgótarjáni, Tiszaújvárosi, Rétsági, Kazincbarcikai, Pásztói.
- Közepes HDI értékkel rendelkeznek (0,599-0,420): Mezökövesdi, Bátorfyerenyi, Pétervársárai, Sátoraljaújhelyi, Sárospataki, Füzesabonyi, Bélapátfalvai, Szerencsi, Tokaji, Szécsényi.
- Alacsony HDI értékkel rendelkeznek (0,419-0,242): Hevesi, Ózdi, Mezöcsáti, Abaúj-hegyközi, Szikszói, Edelényi, Encsi, Bodrogeközi.

6. ábra: Az Észak-magyarországi régió kistérségeinek HDI értéke (2007)
 Forrás: Lipták (2009), 55

Következtetés

Miközben a régió LHH kistérségei országosan a legkedvezőtlenebb munkaerő-piaci jellemzőket mutatják, a foglalkoztatási helyzet és potenciál alapján az Ózdi, Bátorterenyei és Hevesi kistérségek valamelyest kedvezőbb, míg az Abaúj-Hegyközi, Encsi, Edelényi, Bodrogközi kistérségek kirívóan rossz helyzetben vannak. A két csoportban célszerű eltérő munkaerő-piaci stratégiákat kialakítani. Az előbbieken a hangsúly a helyi vállalkozások fejlesztésére helyezendő, míg az utóbbiakban a szociális gazdaság felé történő elmozdulás kaphatna nagyobb szerepet.

Felhasznált irodalom

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről

G. Fekete Éva (2006): *Hátrányos helyzetből előnyök? Elmaradott kistérségek felzárkózásának lehetőségei az Észak-magyarországi régióban* Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 3. évf. 1. szám, pp. 54-69.

Kocziszky György (2006): *Adalékok a térségi gazdaságfejlesztés módszertanához*, Miskolc, pp. 1-73.

Lipták Katalin (2009): *Kistérségi szintű HDI becslés az Észak-magyarországi régióban*, Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, Gazdaságtudományi Kar Szekciókiadványa, pp. 49-56.